

- ▶ a csehszlovák produkciójú eredeti videodokumentumok, függetlenül az alkotók ágazati hovatartozásától (meg kell jegyezni: egészségügyi ágazati felügyeleten kívüli intézmények egyelőre különféle – nem utolsósorban a szolgáltatási díjakkal kapcsolatos – okokra hivatkozva vonakodnak a bejelentéseket megtenni);
- ▶ a hazai filmekről videokazettára átmásolt dokumentumok, illetve – megfelelő válogatással – a televízió eredeti felvételei;
- ▶ a külföldön felvett dokumentumok cseh vagy szlovák nyelvű verziói, beleértve a csehszlovák televízió sugározta felvételeket is.

A hangosítottság hiánya önmagában nem zárja ki a bejelentés kötelezettségét. Az adatbázisban 1989 szeptemberéig összesen 505 videodokumentum és 49 film adatai gyűltek össze.

Az adatbázis egy-egy rekordja a következő kérdések megválaszolását biztosítja:

- ▶ cím, illetőleg a "mesterséges" alcím a szóban forgó címek megkülönböztetése végett,
- ▶ a nyelvi mutációk,
- ▶ szerző/szerzők,
- ▶ az előállítás helye,
- ▶ az előállító megnevezése,
- ▶ az előállítás éve,
- ▶ az időtartam percben megadva,
- ▶ a képfelvétel rendszere,
- ▶ a hagyományos könyvtári annotációk a felhasználók körének és a más dokumentumokkal való kapcsolódások vonatkozásában,
- ▶ őrzési hely.

A VIDEODAT-hoz való hozzáférést jelenleg a következő változatok teszik lehetővé:

- ▶ az intézmény számítógépeinek memóriáiból való közvetlen keresés,
- ▶ a kinyomtatás, amely a DORADO I (Dialog orientierte relationale anwendungsbezogene Datenbank Organisation) adatbázisrendszer, illetve a TEXT EGSTRA (Entwicklungsgesellschaft für rechnergesteuerte Systeme) szövegkezelő rendszer fel-

használásával folyik, mégpedig – végső soron – a Excerpta Medica által meghatározott szakrend szerint.

REDAT

Ez az adatbázis a tartalmilag releváns, azaz a *biomedicinális adatbázisokról* tartalmaz adatokat. Célja, hogy – mindenekelőtt az irányításban tevékenykedőkkel – megismertesse az ebbéli tájékozódási lehetőségeket.

Erre való tekintettel a következőket lehet tőle "megkérdezni":

- ▶ egy-egy adatbázis teljes megnevezése,
- ▶ a megnevezés közkeletű (adatbázis-szolgáltató központokban használatos) rövidítése,
- ▶ az adatbázis annotációval jelzett tartalma,
- ▶ az adatbázis igénybevételenek kulcsszavai (a National Library of Medicine– Medical Subject Headings cseh fordítását alapul véve),
- ▶ az adatbázis típusa a benne található információfeldolgozás mélységét illetően,
- ▶ az adatbázis nyelve,
- ▶ az adatbázis aktualizálásának intervalluma,
- ▶ a szolgáltató ország,
- ▶ az adatbázis használata esetén igénybe vehető szolgáltatások,
- ▶ az adatbázis "táplálkozási forrásai",
- ▶ egyéb – főként – a használati díjra vonatkozó – adatok.

Ebben a nemrég született adatbázisban kb. 170 rekord gyűlt össze. (Ezek 82%-a angol nyelvű; 65%-uk bibliográfiai, 10%-uk faktografikus, egy negyedük "vegyes" adatbázisról tájékoztat.)

Ennek az adatbázisnak a használatgáról – új volta miatt – még nem lehet megbízható adatokat közölni. A róla kiadott, nyomtatott formájú jegyzék mindenesetre élénk érdeklődést keltett.

/CÍSAŘ, J.–JÍLKOVA, J.: VIDEODAT a REDAT – nově tuzemské báze dat o informacních pramenech v biomedicině a hraničních oborech. = Technická knihovna, 33. köt. 11. sz. 1989. p. 328–335./

Devizás folyóiratok számítógépes nyilvántartása a Csehszlovák Tudományos Akadémia hálózatában

Noha a központi periodikakatalógus automatizált rendszere napjainkban már elég olajozottan működik, még a legolajozottabb működés sem teszi szükségtelemmé az egyes hálózatok számítógépes periodika-nyilvántartásait.

Ez a következő okokra vezethető vissza:

- ▶ a központi katalógus – szükségszerűen – kétéves "késésben van", s ezért nem használható fel a rendelések koordinálására, illetve a kurrens évfolyamokra vonatkozó tudakozódásra;

- ▶ a csere-ajándék útján beérkezett címeket a központi katalógus nem tartja nyilván;
- ▶ a központi katalógus nem vehető igénybe a rendelések számítógépes támogatással való feladására, illetve az előfizetéssel kapcsolatos pénzügyi tranzakciók lebonyolítására.

A Csehszlovák Tudományos Akadémia hálózata a devizás folyóiratok számítógépes nyilvántartását 1981-ben szervezte meg, majd többször korszerűsítette, azaz minden olyan keresési szemponttal kibő-

vítette, amely a folyóiratokkal való operatív tevékenységhez szükségesnek látszik. 1988-ban a nyilvántartás az akadémiai intézetekben online módon vált hozzáférhetővé. Az adattár átvitele Micro-CDS/ISIS-be tovább növelte használatának operativitását.

Időközben a Szlovák Tudományos Akadémia hálózatában található folyóiratok adataival is feltöltötték a

nyilvántartást, úgyhogy ma már országos hatókörű. Nemzetközi jelentősége a MISON-nal való együttműködésben nyilvánul meg.

/VÍTEK, A. – ŠVÁBOVÁ, L.: EDEP – automatizovaná evidence devizových periodik v Československé akademii věd. = Technická knihovna, 34. köt. 2. sz. 1990. p. 33–36./

Angol szakszövegek cseh nyelvre való átültetése – félig automatikusan

Világzerte általános a belátás: a teljesen gépi fordítás még mindig a "jövő zenéje", különösen ha univerzális és megfelelő nyelvi színvonalú fordítókat produkáló rendszerekre gondolunk. Ebből pattant ki az ötlet, hogy célszerű volna legalább félig automatizált módon segíteni az idegen nyelvű szakszövegek iránt érdeklődőket.

Az interaktív számítógépes segédeszközökkel való ellátás kétnyelvű szótárak rendelkezésre bocsátásából indul ki. E tekintetben az az eleve feltételezés, hogy a szakszövegek potenciális olvasói többek között bírják a szóban forgó idegen nyelv grammatikáját, ám szegényes szókincsük elriasztja őket a hosszabb szakszövegek áttanulmányozásától.

Nemzetközileg két ilyen rendszer is közismert. Az egyik az ITS (*Interactive Translation System*), amelyet A. K. Melby fejlesztett ki, a másik pedig az ALPS (*Automatic Language Processing System*), amely kereskedelmi célokat szolgál.

Az itt bemutatott cseh rendszer a gépileg segített fordítórendszer nevet viseli (*Systém překladau za pomoci stroje = SPPS*), s az ITS elveit és megoldásait adaptálja az angol nyelvű szakszövegek cseh nyelvre való fordítását illetően. (Az angol input nyelvvé választását részint e nyelv elsődleges fontossága, részint ilyen szempontból való "előfeldolgozottsága" indokolja.) Az SPPS kifejlesztése a Károly Egyetem Természettudományi Karán indult meg, később a Közgazdaságtudományi Főiskola munkatársai is bekapcsolódtak a rendszer tökéletesítését célzó munkálatokba.

Az SPPS olyan algoritmusokból és adatstruktúrákból áll, amelyek kétféleképpen segítik a fordítási folyamatot. A rendszer használható, mint

- ▶ egyszerű gépi szótár, amely a kívánt szóra megadja a cseh megfelelőt,
- ▶ szövegátvizsgáló, amely az átvizsgált szöveg szavaira adekvát szójavaslattal válaszol.

Ezen túlmenően a rendszerbe a szókincsbővítés funkciója is be van építve.

Három szótára van, nevezetesen

1. az *alapvető* szótár, amely az egyes angol szavakat tartalmazza a témakör és a cseh ekvivalens megnevezésével, esetenként más szóra vagy többszavas kapcsolatra való utalással;

2. a *többszavas kapcsolatok* szótára, amelyben – témakörük és cseh megfelelőjük megnevezésével – az olyan szókapcsolatok találhatók, amelyeket nem lehet szóról szóra lefordítani;

3. a *negatív* szótár (ebben az angol névmások, számnevek, elöljárók, kötőszók, segédigealakok találhatók annak megjelölésével, hogy közülük melyik funkcionál igei modifikátorként is).

Az alapszótárban egy-egy angol szó annyi tételt jelent, ahány jelentése van, s így a szóban forgó szótáron belül "szótári fészkek" alakulnak ki.

Az SPPS 32 program együttese PL/1 programnyelvben. Ezek logikailag öt kategóriába sorolhatók, azaz

- ▶ az SPPS fő programja, amely a rendszer működéséhez szükséges globális adatokat inicializálja az operációs memóriában (a szükséglet mintegy 200 KB),
- ▶ az alapvető műveletek, amelyek az egyes funkciókat (szótár, szöveginput, a szöveg automatikus "átvizsgálása", az output szöveg kinyomtatása, a szótár kiegészítése) realizálják,
- ▶ kiegészítő műveletek (pl. a "szótári fészkek" kiírása, kikerestetése, az alapszóhoz való visszavezetés stb.),
- ▶ az alapszótár és a többszavas kifejezések közötti közvetítést lehetővé tevő műveletek,
- ▶ a használóval való konverzációt közvetítő műveletek.

A több éve folyó fejlesztést jelentősen késleltette a szükséges eszközök hiánya, illetve az őket többkevesebb kompromisszummal felváltani tudó eszközök keresése. (Jelenleg a rendszer egy ESZR 1045 környezetére van adaptálva DOS-4 operációs rendszer alatt.)

A fejlesztés további tervei között szerepel a mikroverzió kidolgozása és annak vizsgálata, hogy az SPPS nem integrálható-e más, hasonló célú rendszerekkel.

/STROSSA, P.: SPPS – Systém poloautomatického překladau odborného textu z angličtiny do češtiny. = Československá informatika, 31. köt. 8. sz. 1989. p. 231–235./